

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

2008 metai

1

LI
LEIDYKLA

Vilnius 2009

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2008

1

Vilnius 2009

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2008

1

Vilnius 2009

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS
Vilniaus universitetas

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)
Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ
Lietuvos istorijos institutas

Bronius MAKASKAS
Lenkijos MA istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Kultūros, filosofijos ir meno institutas

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas

Edmundas RIMŠA
Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)
Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas

Joachim TAUBER
Nordost-Institut Liuneburge

Šio žurnalo straipsnių pavadinimai ir santraukos cituojami duomenų bazėse:
Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing

ISSN 0202-3342

© Lietuvos istorijos institutas, 2009
© Straipsnių autoriai, 2009

IN MEMORIAM

VYTAUTAS SPEČIŪNAS (1946 05 20–2008 07 07)

Po Lietuvos valstybės šventės – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Mindaugo karūnavimo dienos – Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto (MELI) kolektyvą užklupo skaudi žinia: liepos 7-ąją netikėtai mirė profesionalus enciklopedininkas, istorikas Vytautas Spečiūnas. 33 metus, nuo 1976 m. pabaigos iki mirties, jis dirbo enciklopedininko darbą Vyriausiojoje enciklopedijų redakcijoje, Mokslo ir enciklopedijų leidykloje, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institute. Buvo TSRS tautų ir TSKP istorijos redakcijos, vėliau Istorijos, nuo 1990 m. – Lietuvos istorijos redakcijos vedėjas.

Vytautas Spečiūnas buvo vienas labiausiai patyrusių, autoritetingų, gerbiamų enciklopedininkų. Gabus, plačios erudicijos, darbštus, pareižingas, principingas, draugiškas, tolerantiškas. Jis buvo suaugęs su enciklopedininkų kolektyvu. Tai žino enciklopedininkai senbuviai, autoriai ir recenzentai istorikai. Tuo įsitikinau ir aš, 36 metus rengdamas lietuviškas enciklopedijas ir 33 metus kartu dirbdamas su bičiuliu Vytautu.

Vytautas gimė Dičiūnų kaime prie Utenos. Tėvai Konstancija ir Bronius sūnus pavadino tautiškais patriotiniais vardais – Vytautu, Algirdu ir Gediminu. Siekdamas mokslo ir šviesesnio gyvenimo, Vytautas, baigęs Utenos I vidurinę mokyklą, 1970 m. baigė (prieš tai atlikęs karinę tarnybą SSRS kariuomenėje) istorijos studijas Vilniaus universitete. Trumpai dėstė Vilniaus inžineriniame statybos institute. Jį traukė mokslinis darbas, todėl įstojo į Vilniaus universiteto aspirantūrą. Tirti XI–XV a. Didžiojo Naugardo tošinių raštų Vytautas nebaigė ir disertacijos neparašė – buvo pakviestas vadovauti tuo metu silpnai enciklopedininkų istorikų redakcijai. Visą darbo laiką, dažnai ir laisvalaikį, jis paskyrė enciklopedijoms. Reikėjo perprasti enciklopedininko darbo specifiką ir į ją įsigilinti, įveikti sovietinės ideologijos primetus sunkumus, gebėti laviruoti tarp objektyvios mokslinės tiesos ir to meto ideologijos dogmų, prievarta brukamo marksizmo-leninizmo.

Vytautas Spečiūnas ne tik sėkmingai vadovavo Lietuvos istorijos redakcijai, bet ir parašė šimtus, suredagavo tūkstančius straipsnių „Lietuviškajai tarybinei enciklopedijai“ (13 tomų), „Tarybų Lietuvos enciklopedijai“ (4 tomai), „Visuotinei lietuvių enciklopedijai“ (išleista 13 tomų). Daug jėgų Vytautas atidavė „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ XII tomui (2008), skirtam LDK ir Lietuvai, tritomės enciklopedijos Lietuva I tomui (2008). Įtemptai dirbo prie sunkiausio ir sudėtingiausio „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ XIII tomo (2008). Šiame tome skelbiami L raidės straipsniai, tad istorikams reikėjo parengti tūkstančius straipsnių apie Lietuvą ir lietuvius, čia buvo ir daug naujų sudėtingų straipsnių, pavyzdžiui, „Lietuvos pasipriešinimas sovietiniam okupaciniam režimui 1940–1990 m.“, „Lietuvių antinacinis pasipriešinimas“, „Lietuvių nacionalinis judėjimas“, „Lietuvos gyventojų genocidas“, „Lietuvos gyventojų kalinimas“, „Lietuvos gyventojų trėmimai“, „Lietuvos istoriografija“.

Be to, Vytautas, kaip prityręs redaktorius, suredagavo ir parengė spaudai nemažą ikitų knygų: prof. Marijos Gimbutienės „Senąją Europą“ (1996), JAV istoriko prof. Williamo Urbano monografijos „Žalgirio mūšis ir kas po jo“ vertimą į lietuvių kalbą (2004), kelis Lietuvos Metrikos tomus, sudarė lietuvių istorikų straipsnių rinkinius (lietuvių ir rusų kalbomis) „Lietuvos didieji kunigaikščiai“ (2003), „Lietuvos valdovai“ (2004), „Gediminaičiai“ (2005). Šios knygos labai sudomino ir Lietuvos, ir užsienio skaitytojus, tai buvo vieni populiariausių MELI leidinių. Planavo parengti kitų visuomenei reikalingų veikalų. Kaupė, nagrinėjo naujausią literatūrą apie XX a. įvykius.

Enciklopedijoms Vytautas Spečiūnas atidavė gražiausius, brandžiausius, kūrybingiausius savo gyvenimo metus. Aukojo laisvalaikio valandas, neretai palikdamas šeimai pačiai tvarkyti buities rūpesčius. Daug žinių, sumanumo, fizinių ir intelektualinių jėgų reikalaujantis darbas, didžiulis krūvis, dirbant iki išnaktų arba savaitgaliais, išsunkė dvasines ir fizines jėgas. Gaila, kad nugalėjus didžiausius sunkumus, išties tokią nepakeliamai skaudi nelaimė. Pasak MELI direktoriaus pavaduotojo redakciniams darbams Antano Račio, MELI bendradarbių atmintyje visam laikui išliks šviesus Veliionio paveikslas: ramus ir santūrus, besišypsantis, visada susitikęs ar užėjęs randantis kolegai gerą žodį, nuolat skubantis ir neretai vėluojantis, bet likimo valia mus palikti paskubėjęs. Vaizdžiai tariant, bendražygis Vytautas kaip karys krito kovos lauke su plunksna rankoje. Mano nuomone, Vytauto netektis – tai nuostolis ne tik lietuvių enciklopedijoms, bet ir Lietuvos istorijos mokslui, ypač XX a. istoriografijai.

Liko skaudžios netekties sukrėsta Mama ir šeima: žmona Jovita, dukra Indrė, sūnus Domantas.

Algirdas Matulevičius